

Lietuvių kalbos ir literatūros olimpiada Lietuvos ir užsienio lietuviškų mokyklų mokiniam

11–12 klasės

Respublikos etapas

2016 m.

ATSAKYMAI

I UŽDUOTIS

1. Romanas. Sukurtas 1957 m. išeivijoje (JAV). Romane vaizduojamas nepriklausomos tarpukario Lietuvos laikotarpis.
2. Skolinių ir svetimybų gausą pateiktoje ištraukoje nulemia religinė tematika (religinius reikmenis, knygeles pardavinėjantis kryždirbys). Senojoje lietuvių religinėje kalboje, suformuotoje XVI–XIX amžiais, religinėms realijoms įvardyti buvo pasitelkiama daug polonizmų bei apskritai slavizmų, Iki pat XX a. jie buvo išplitę ir liaudies kalboje, todėl siekdamas perteikti autentišką įspūdį, autorius naudojo ją atspindinčią kalbą.
3. Brostva – brolija; pavelijimas – įsakymas, nurodymas; atpuskai – atlaidai; abrozai – paveikslas.
4. Kūrinys prasideda besibaigiančios žiemos ir pavasario polaidžio pradžios vaizdavimu.

II UŽDUOTIS

Gyvenamosios vietos vardas	Baltų genties teritorija	Baltai
Akmenė	žiemgaliai	rytų baltai
Brestas	jotvingiai	vakarų baltai
Daugpilis	latgaliai	rytų baltai
Marienburgas	prūsai	vakarų baltai
Varniai	žemaičiai	rytų baltai
Zarasai	sėlių	rytų baltai

III UŽDUOTIS

1. A. Vaižgantas
B. *Dėdės ir dėdienės*
2. A. Mikalojus Daukša
B. *Postilės* prakalba
3. A. Ieva Simonaitytė
B. *Vilius Karalius*

IV UŽDUOTIS

ŽYMUS LIETUVIŲ KULTŪROS VEIKĖJAS	JO VEIKLA
Baltramiejus Vilentas	svarbiausiu darbu laikoma verstinė knyga „Evangelias ir epistolas“, išleista 1579 m. kartu su M. Liuterio mažuoju katekizmu „Enchiridionu“
Frydrichas Vilhelmas Hakas	1730 m. Halėje (Vokietija) išleido pirmą spausdintą Mažosios Lietuvos lietuvių-vokiečių, vokiečių-lietuvių kalbų žodyną
Mikalojus Daukša	svarbiausias darbas – iš lenkų kalbos išversta J. Wujeko <i>Postilė</i> , kurios prakalboje ginamos lietuvių kalbos teisės ir raginama ją branginti ir vartoti
Gotfridas Ostermejeris	1791 m. Karaliaučiuje išleido „Naują lietuvių kalbos gramatiką“, kur aptarė ir lietuvių eilėdarą, 1793 m. parašė „Pirmąją lietuviškų giesmių istoriją“
Jurgis Gerulis	Veikale „Lietuvių dialektologijos studijos“ aprašė lietuvių kalbos tarmių priegaides, su Ch. Stangu parašė monografiją „Lietuvių žvejų tarmė Prūsijoje“, tyrė prūsiškus Sembos vietovardžius
Antanas Baranauskas	sudarė pirmą detalią ir motyvuotą lietuvių tarmių klasifikaciją, kuri rėmėsi pagrindiniais lietuvių vokalizmo bruožais, sukūrė kalbotyros terminus <i>balsis, rašyba, raidė, tarmė</i>
Saliamonas Mozerka Slavočinskis	1646 m. išleido pirmąjį LDK giesmyną „Giesmes tikieimvy katholickam pridiarancias“, kurio kalba artima Viduklės ir Nemakščių apylinkių kalbai
Kristijonas Gotlibas Milkus	1800 m. Karaliaučiuje išleido lietuvių-vokiečių, vokiečių-lietuvių kalbų žodyną ir gramatiką „Lietuvių kalbos pradmenys“, kurioje pridėjo „Trumpą lietuvių poezijos vadovą“, kur suformulavo pagrindinius lietuvių poetikos reikalavimus

V UŽDUOTIS

1. Lietuvių valstietis.
2. 1547 m. Karaliaučiuje (Prūsija).
3. Mažvydas buvo įsitikinęs, kad lietuvių valstiečiai skendi pagoniškuose prietaruose, nežino, kas yra Dievas, išganymas ir amžinasis gyvenimas, koks yra Kristaus mokymas. Todėl prakalboje jis ragino lietuvius imti į rankas knygą, mokytis skaityti ir skaitant pažinti svarbiausias krikščioniškąsias tiesas.
4. *Katekizmas* buvo dedikuotas Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei (teisingu atsakymu galima laikyti ir atsakymą, kad knyga buvo dedikuota Lietuvai).
5. Tai knygos arba kūrinio paskyrimas, dedikavimas (asmeniui, tautai, valstybei ir pan.).

VI UŽDUOTIS

1. Rytų aukštaičių kupiškėnų.
2. Atsakymai gali būti įvairūs: balsis a vietoj bendrinės kalbos balsio é [prieš kietą priebalsį] (pvz., *daržinala, dobilalį*), balsis a vietoj bendrinės kalbos balsio e [prieš kietą priebalsį] (pvz., grėblalis),

dvibalsis un yra vietoj an (pvz., tunkiai), balsis i vietoj e (pvz., tinai), vietoj kirčiuoto kamieno balsio a yra o [su a atspalviu] (pvz., boltų), vietoj nekirčiuoto ie yra è (pvz., pėvytaį), išmetami trumpieji nekirčiuoti balsiai (pvz., neturim, aisma).

3. Vartojamas siekinys (pvz., Aisma, broliai, šieno pjautų),
4. Būdvardžiai; atsakymai gali būti įvairūs, pvz., *smulikutis* – su priesaga *-utis*, *mažytis* – su priesaga *-ytis*, *maž(i)ulis* – su priesaga *-(i)ulis* ir kt.

VII UŽDUOTIS

1. a) Kaunas (minimas Vytauto prospektas, centrinė Kauno gatvė); b) Vilnius. Minima daug Vilniaus centro vietų (Vrublevskių biblioteka, Literatų svetainė, Malūnų gatvė senamiestyje ir kt.).
2. V. Mykolaitis-Putinas, *Altorių šešėly*. Veiksmas vyksta tarpukario Lietuvoje, kai Kaunas buvo laikinoji Lietuvos sostinė. J. Kunčinas, *Tūla*. Veiksmo laikas – vėlyvasis sovietmetis.
3. Atsakymai gali būti išplėtoti įvairiai. Kauno, kaip apleisto, pilko, nuobodaus ir atsilikusio, neprilygstančio šurmuliuojančioms Vakarų sostinėms vaizdavimas autoriui padeda sukurti sloginamo, iš pančių ir provincialumo normų siekiančio išsivaduoti pagrindinio herojaus Liudo Vasario paveikslą. Vilnius Kunčino romane *Tūla* vaizduojamas kaip chaotiškas, bet gyvas, kunkuliuojantis ir pilnas paslapčių miestas, kuris padeda išgyventi sovietmečio monotoniją.

VIII UŽDUOTIS

1. *paskesniuose laikuose*. Dabartinės lietuvių kalbos kultūros požiūriu siūloma nevertoti, siūloma keisti ir taisyti *paskesniais laikais*.
2. Sakinyje vartojama daiktavardžių vienaskaita (pvz., *senovės*), daugiskaita (pvz., *kalnėnai*), dviskaita (pvz., *tarnu*). *Kalnėnai* ir *žemaičiai*.
3. *Sugrietas* „sugriebtas, sučiuptas, užgriebtas, paimtas“. Pateiktos trys pagrindinės veiksmažodžio formos: bendratis, esamasis laikas ir būtasis kartinis, o skliaustuose nurodyti daugiausia tarmėse vartojami jų variantai.
4. Jungtukas. *Nes*.
5. Žodžiai: *j* (*senovėj*) – minkštas ir skardus, *s* (*tas, garsus, jaunikaitis, kurs, kožnas, išsižadėjęs, gyvas, atidavęs*) – duslus ir kietas, *l* (*todėl*) – skardus ir kietas, *t* (*būt*) – duslus ir kietas, *p* (*nekaip*) – duslus ir kietas, *m* (*kitam*) – skardus ir kietas.
6. Jis yra įterpinys. Rodo kalbėtojo požiūrį į sakomą dalyką, atskleidžia su juo susijusias kalbėtojo pastabas.

IX UŽDUOTIS

1. Imanuelis Kantas (1724–1804), Prūsijoje, Karaliaučiuje gyvenęs ir dirbęs vokiečių filosofas, vienas žymiausių ir įtakingiausių Europos mąstytojų. Gyvendamas Karaliaučiuje, kurios apskrityje istorinę gyventojų daugumą sudarė baltai, jis artimai pažino lietuvių kultūrą ir bendravo su daugeliu lietuvių kultūros veikėjų. XVIII amžiuje, striprėjant germanizacijos politikai, jis gynė lietuvių kalbos vartojimo ir išsaugojimo teises.
2. Kantas gyveno Apšvietos epochoje ir buvo iškilus šios epochos idėjų formuotojas ir įtvirtintojas. Apšvieta skelbė visuotinio žmonių švietimo, prigimtinės lygybės idealus, skelbė proto ir mokslo prioritetą, pabrėžė tautos ir kalbos ryšį.
3. Kristijonas Donelaitis (1714–1780).

X UŽDUOTIS

1. Simonas Daukantas. Nes norėjo parodyti, kad lietuvių tautą turi daug išsilavinusių žmonių, taip pat buvo kuklus.

- Balys Sruoga pasirašinėjo daugeliu slapyvardžių, dangstėsi pavardėmis kitų, visuomenei žinomų ir spaudoje pasireiškusių, asmenų pavardėmis, pasirašęs slapyvardžiu kritikavo savo patį.
- Atsakymai gali būti įvairūs: Kazys Grinius, Matas Šalčius, Balys Sruoga, Kazys Binkis, Liudas Gira, Mykolas Biržiška, Vaclovas Biržiška, Jonas Jablonskis, Adomas Jakštas, Povilas Višinskis ir kt. Dažniausiai spaudos draudimo ir nacionalinio išsivadavimo laikotarpiu.
- Silvestras Baltramaitis. Atsakymai gali būti įvairūs: Vaclovas Biržiška, Vladas Žukas, Julius Būtėnas, Jonas Mačiulis ir kt.
- Atsakymai gali būti įvairūs: slapyvardžiai vartojami dėl socialinių ar politinių priežasčių, slepiant pasaulėžiūrą nuo priešiškos aplinkos, kurti dėl reklamos (norint parodyti, kad leidinyje bendradarbiauja daug autorių), dėl etinių priežasčių (nenorint išgarsėti, pakenkti kritikuojamam asmeniui ar siekio pasislėpti apšmeižus), dėl estetinių priežasčių (pastangų atriboti kasdienybę nuo kūrybos).

XI UŽDUOTIS

KŪRINIO PAVADINIMAS	ŽANRAS	EPOCHA ARBA KRYPTIS
1. Varpas	Eilėraštis	XIX a. literatūra, pozityvizmas
2. Lapės ir gandro čėsnis	Pasakėčia	Apšvieta
3. Rožės vardas	Romanas	XX a. literatūra, postmodernizmas
4. Marti	Apsakymas	Realizmas
5. Metai	Poema	Apšvieta
6. Skirgaila	Tragedija	Neoromantizmas
7. Anykščių šilelis	Poema	Romantizmas
8. Pakalnučių metai	Novelė	XX a. literatūra, postmodernizmas
9. Valentina	Romanas	Impresionizmas
10. Don Kichotas	Romanas	Renesansas

XII UŽDUOTIS

- Radvilos.
- M. K. Radvila Našlaitėlis, *Kelionė į Jeruzalę*.
- Jonas Radvanas poemoje *Radviada*.

XIII UŽDUOTIS

Kaliningrado srities oficialiosios vietovardžių formos	Tradiciniai lietuvių vartojami vietovardžiai
Černiachovskas (Černjahovsk) m.	Įsrutis
Čistyje Prudai (Čistye Prudy) bžk.	Tolminkiemis
Gusevas (Gusev) m.	Gumbinė
Kaliningradas (Kaliningrad) m.	Karaliūčius
Nemanas (Neman) m.	Ragaiinė
Nesterovas (Nesterov) m.	Stālupėnai
Sovetskaskas (Sovetsk) m.	Tilžė

Baltarusijoje, Latvijoje, Lenkijoje. Nes Baltarusijos, Lenkijos teritorijos yra senos baltų žemės, kuriose išlikę įprasti, nuo seno vartoti pavadinimai. Latvijoje vietovardžiai įprastai vartojami sulietuvinti.

XIV UŽDUOTIS

1. Jotvingių; 2. dvibalsis *ei*; 3. kuršiai; 4. su priesaga *-al-*; 5. žiemgalių; 6. su priesaga *-uvė*; 7. sėliai; 8. z vietoj (lietuvių) ž.

XV UŽDUOTIS

1. Žodis *ambasadorius* vartojamas reikšme „atstovaujantis kieno nors ar kokiems nors interesams“; jį būtų galima pakeisti žodžiais *atstovas*, *pasirūpinys*.
2. Atsakymai gali būti įvairūs: šie žodžiai išplito kartu su daiktu ar reiškiniu, kuris atsirado, buvo sukurtas, išplito iš tos tautos.

XVI UŽDUOTIS

1. Vaizduojamas Lietuvos kunigaikščio Kęstučio susitikimas Palangoje su Birute, būsima žmona, kuri, anot legendos, buvo pagonių vaidilutė. Epizodas pasakojamas jų sūnaus, kunigaikščio Vytauto, vardu.
2. Atsakymai gali būti įvairūs, bet pagrįsti. Pavyzdžiui, baltą spalvą galima interpretuoti kaip su Birute susijusi šventumą ir skaistybę, žalia spalva įkūnija vandenį, gyvybę, o sykiu ir kunigaikščio santuoką.
3. Atsakymai gali būti įvairūs. Visuotinai pastebima, jog Gedos poezija pasižymi archajiškumu, vitališkumu, ne romantine, bet ontologine Lietuvos istorinių mitų ir pagoniškos Lietuvos kultūros interpretacija. Jo poetinė kalba išsiskiria ekspresyvumu ir daiktiškumu, vizualine ir akustine raiška.